

Geloven in de Stad

Op woensdag 13 mei 2009 organiseert de Werkgroep Stedengeschiedenis, in samenwerking met het Regionaal Archief te Alkmaar en de Gemeente Alkmaar een studiemiddag onder de titel 'Geloven in de Stad'. Locatie: Theater De Vest, ERIKS zaal, Canadaplein 2, Alkmaar. De studiedag is gratis voor eenieder toegankelijk. Informatie kan worden ingewonnen bij Jan van den Noort, 010-436 6014 of <http://www.stedengeschiedenis.nl>

dagvoorzitter: dr. Clé Lesger

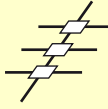
- 11:00-12:00 rondleiding Stedelijk Museum, Canadaplein 1,
door drs. Anne-Marie Feld (hoofd tentoonstellingen)
- 12:00-13:00 de lunch wordt u aangeboden door Regionaal Archief Alkmaar.
Gelieve u hiervoor aan te melden bij mevr. M. Huisman, Regionaal Archief Alkmaar,
telefonisch: 072-566 2626, dan wel via e-mail: m.huisman@archieffalkmaar.nl
- 13:00-13:30 dr. Liesbeth Geudeke (Vrije Universiteit Amsterdam): Kijk en vergelijk, De religieuze
verhoudingen in Edam, Monnickendam en Purmerend (1520-1650)
- 13:30-14:00 discussie
- 14:00-14:30 dr. Jurjen Vis (zelfstandig historisch onderzoeker), over Alkmaarse kerkgeschiedenis
of religiegeschiedenis. Zonder einfühlen gaat het niet
- 14:30-15:00 discussie
- pauze-----
- 15:30-16:00 dr. Jos Leenders (zelfstandig historisch onderzoeker), over Burgerplicht te Hoorn,
dilemma der kleurloosheid
- 16:00-16:30 discussie
- 16:30-17:30 borrel

Liesbeth Geudeke, Religieuze verhoudingen in Edam, Monnickendam en Purmerend (1520-1650)

In 1527 werd de Monnickendamse Wendelmoet Claesdr verbrand omdat ze zich fel afzette tegen katholieke geloofsopvattingen. In 1648 werd Claes Boon verbannen uit Edam, nadat hij alle gereformeerden naar de hel had verwenst. In de jaren tussen beide vonnissen zijn de religieuze verhoudingen in het Noorderkwartier grondig gewijzigd.

De stadjes Edam, Monnickendam en Purmerend liggen vlak bij elkaar, op nauwelijks tien kilometer afstand. Toch maakten deze stadjes in de zestiende en zeventiende eeuw ieder hun eigen religieuze ontwikkeling door. Monnickendam was in de jaren dertig van de zestiende eeuw al een centrum van doperse activiteit, terwijl omstreeks dat tijdstip te Edam en Purmerend nauwelijks ketterse geluiden te horen waren.

Enkele decennia later, in het Wonderjaar 1566, was het juist vanuit Edam dat de gereformeerde leer met groot enthousiasme werd uitgedragen. Het kwam daar verschillende keren bijna tot een gewapend treffen tussen katholieke en gereformeerde burgers. Vanaf ongeveer 1620 wist de katholieke kerk weer terreinwinst te boeken, met name in Purmerend, en dat ondanks de sterke banden tussen de lokale kerkenraad en de vroedschap ter stede. Het verloop van dit proces staat centraal in het proefschrift van Liesbeth Geudeke, *De classis Edam, 1572-1650*. Opbouw van een nieuwe kerk in een verdeelde samenleving.

Jurjen Vis, Alkmaarse kerkgeschiedenis of religiegeschiedenis. Zonder einfühlen gaat het niet

Het boek De geschiedenis van Alkmaar, dat in 2007 verscheen, bevat enkele bijdragen van Jurjen Vis over kerk- en religiegeschiedenis in Alkmaar. Het onderwerp werd volgens Vis tot circa 2000 beschreven vanuit een sterk verzuild perspectief. Anti-katholieke, zelfs anti-papistische tendensen waren en zijn sterk aanwezig. Nog altijd is de beoefening van kerkgeschiedenis of religiegeschiedenis het terrein van gelovigen, ex-gelovigen, clerici of (oud) predikanten.

Ook Vis nam zijn katholieke achtergrond mee, maar zijn belangstelling is breed. Hij schreef onder meer over heiligen, kloosters, de Hollandse Reformatie en joden in Amsterdam. Daarbij werden wel eens wenkbrauwen gefronst door lieden die niet graag zien dat een ander er met hun geschiedenis vandoor gaat. Die tijd lijkt voorbij. Een serieuze historicus schrijft niet meer voor eigen parochie. Maar 'einfühlen' blijft wel vereist. Hoeveel kun je en moet je als historicus uitleggen aan een gesecculariseerd, post-christelijk publiek?

De randen van het kerkelijk leven te Alkmaar zijn nooit beschreven. Te denken valt aan het leger des heils, het apostolisch genootschap, de gereformeerden vrijgemaakt en andere stromingen. Waar het zwart-wit ligt was het wat Vis betreft het minst interessant.

Jos Leenders, Burgerplicht te Hoorn, dilemma der kleurloosheid

In zijn boek Benauwde Verdraagzaamheid, Hachelijk Fatsoen gaf Jos Leenders een beeld van de verhoudingen in Hoorn in het midden van de negentiende eeuw. Den Haag was ver weg. In Hoorn draaide het niet om de tegenstelling conservatief-liberaal, als wel om religie en stand.

Rond 1870 trad daarin tamelijk abrupt een verandering. De religieuze verschillen, tot dan toe vrijwel uitsluitend plaatselijk beleefd, werden ook in Hoorn boven het lokale uitgetild. Deels valt dat te verklaren uit internationale ontwikkelingen: de paus, staatkundig steeds meer in het nauw, gaat zich geestelijk des te nadrukkelijker profileren, hetgeen culmineert in de onfeilbaarheidsverklaring van 1870. Het zijn in Nederland en in Hoorn met name de liberalen die de protestantse paniek als gevolg daarvan vertolken. Het liberale lawaai helpt intussen ook om eigen interne, liberale, verdeeldheid te overschreeuwen.

In de jaren tachtig, wanneer het met het roomse gevaar toch niet zo'n vaart blijkt te lopen, valt genoemde verdeeldheid niet langer te verbloemen. In de Hoornse kiesvereniging Burgerplicht is het niet langer alleen die "vervelende" dokter Nuyens die voortdurend "zeurt" over: Wat is dat toch, liberalisme?-, ook de liberalen zelf vragen zich dat openlijk af. Burgerplicht, tot dan toe algemeen, ja kleurloos, besluit voortaan partijdig te zijn, liberaal. In feite wordt Burgerplicht wat het al lang was. Opvallend is de toenemende vervlechting van (vrijzinnig) protestantisme en politiek. Uit de Hoornse dominees lekt de godsdienst snel weg, ze worden vooral maatschappelijke figuren.

Het lokale en het nationale kruipen naar elkaar toe. Hoorn komt dichterbij Den Haag te liggen. Trouwens ook dichterbij Amsterdam: de trein vervoert met Pinksteren 1884 maar liefst 742 passagiers! De "Hoornsche Stoombootmaatschappij" legt dat jaar het loodje.

Namens de Werkgroep Stedengeschiedenis

dr. Jan van den Noort
www.stedengeschiedenis.nl